

Inte riskfritt att lämna sin förening

En del missnöjda mjölkbönder tycker att Arla Foods svenska medlemmar ska lämna föreningen och använda pengarna till etablering av ett nytt mejeriföretag. Det blir svårt eftersom Arla Foods stadgar säger att de utträdande endast får ut en tredjedel av sitt individuella kapital. Det finns en logik i denna stadgeklausul. De kvarblivande medlemmarna har ju inget intresse av att dela ut kapital till utträdande medlemmar.

Man kan dock tro att det vore relativt riskfritt för svenska mjölkbönder att lämna Arla Foods och etablera ett nytt mejeriföretag eftersom Arla Foods följer en princip om öppet medlemskap. Därför kan bönderna komma tillbaka om de skulle misslyckas med sin nya etablering. Frågan är emellertid inte helt enkel. Det visar exemplet med ØkoMælk A/S.

FELSATSNING

ØkoMælk etablerades på Jylland år 1995 då en grupp mjölkbönder ville utnyttja den då expanderande efterfrågan på ekologiska mejeriprodukter i Danmark. Företaget blev ett aktiebolag, men aktieägarna var endast de levererande mjölkbönderna. Som mest var det cirka 35 bönder som satsade.

Till en början gick verksamheten mycket bra. Men sedan gjorde företaget dumheten att sälja inte mindre än 70 procent av sin volym till en enda butikskedja, Dansk Supermarked. När Dansk Supermarked under hösten 2001 sade upp avtalet fick ØkoMælk stora problem. Vid den tiden hade Arla Foods fått snurr på sin ekoverksamhet. Det var därför en smal sak för Arla Foods att överta kontraktet med Dansk Supermarked.

LÅGT AVRÄKNINGSPRIS

ØkoMælk lyckades inte hitta nya avsättningskanaler. En del av volymen fick köras i bulk till tyska mejerier för konventionell mjölk. Resultatet blev att ØkoMælks leverantörer, som ju alla var ekoproducenter, fick ett avräkningspris som låg tioöringar under till och med Arla Foods pris för konventionell mjölk.

Två av ØkoMælks leverantörer lämnade snabbt sina gårdar och mejeriet. Nio kom in i Arla Foods men som konventionella leverantörer. Pengarna de hade satsat i ØkoMælk gick förlorade, men eftersom ØkoMælk hade överskott på råvara slapp de följa bolagsordningens krav på tolv månaders uppsägning.

ARLA FOODS SEGRADE

De bönder som kom in som medlemmar i Arla Food var emellertid tvungna att, så att säga, lösa in sin andel i Arla Foods förmögenhet. Det var inte gratis att komma in i Arla

Foods igen. De fick under tre år ge avkall på två procent av baspriset. Beloppet motsvarade hela 15 procent av böndernas årsförtjänst.

Tre av de drabbade bönderna klagade hos Konkurrenserådet (Konkurrensverket), som gav dem rätt i att Arla Foods villkor var orimliga. Detta föranledde Arla Foods att överklaga till Konkurrenceankenævnet (Marknadsdomstolen) som i november 2002 avgjorde saken i Arla Foods favör. Ärendet gick sedan vidare till både Østre Landsret (Hovrätten) och Højesteret (Högsta Domstolen) med slutresultatet att Arla Foods vann.

RISKABELT

I december 2002 beslutade ØkoMælks 20 kvarvarande delägare att sälja hela företaget till Arla Foods, som därmed ökade sin danska volym av ekomjolk från 380 till drygt 390 miljoner kilogram per år. ØkoMælks leverantörer blev Arla Foods-medlemmar. Under en ganska lång period fick de dock endast hälften av ekotillägget.

ØkoMælk-historien visar att det kan vara riskabelt för utträdande medlemmar att börja konkurrera med sin tidigare förening. I den danska kooperationshistorien finns flera exempel på detta. En risk är att de utträdande bönderna inte lyckas med sin nya och självständiga strategi. En annan risk är att det kanske inte är så enkelt, åtminstone inte enligt det danska regelverket, att komma tillbaka som medlem.

ANNORLUNDA I SVERIGE

Å andra sidan har vi i Sverige ju inte samma tradition med "udligning" (utjämning), som man har i den danska kooperationshistorien. Det som drabbade ØkoMælk-leverantörerna var "negativ udligning". Det anses inte vara självklart att medlemmar utan vidare ska komma in i en rik förening och åtnjuta fördelar av dennas förmögenhet.

Negativ "udligning" har förekommit ofta vid fusioner mellan rika och fattiga föreningar. Logiken är att medlemmarna i en svag förening inte ska ha intresse av att köra föreningen helt i botten innan några fusionspropäer kommer på bordet.

(Källor: Hemsidor från Maskinbladet, JyllandsPosten, Danmarks Radio, Børsen samt Konkurrenceankenævnet)

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

